

מבוא

א. פתיחה

באחת מהרצאותיו על האינטואיציה הפילוסופית טען אנרי ברגסון שכל פילוסוף גדול ביקש בסופו של דבר לבטא ביצירתו אינטואיציה פשוטה אחת, נקודה ש"יש בה משהו פשוט, פשוט לאין-סוף, פשוט בפשטות מופלאה כל כך, שהפילוסוף לא הצליח לאומרו מעולם ולפיכך דיבר כל ימיו".¹ דומה כי קביעה זו של ברגסון, כוחה יפה גם באשר לפילוסופיה של קרל יאספרס. פילוסופיה זו, שהתהוותה על רקע צומת הדרכים התרבותי המורכב של מפנה המאות הי"ט והכ"ו, ועסקה במגוון רחב כל כך של נושאים – מטפיזיקה, אתיקה, פוליטיקה, חינוך, דת, היסטוריה, אמנות ועוד – ביקשה להתמודד עם בעיה יסודית אחת: יכולתו של האדם המודרני לכוון תודעה מטפיזית.² הנהרת התגבשותה של התודעה המטפיזית בהגותו של יאספרס בין השנים 1910-1947 תעמוד אפוא במרכזו של הספר.

ביסוד התודעה המטפיזית המתפתחת בהגותו של יאספרס, עומד החיפוש האנושי אחר משמעות ופשר לחיים בקיום (Dasein). חיפוש זה מעוגן בחוסר הסיפוק, המלווה את האדם, ובאינטואיציה, בדבר קיומה של ישות המצויה מעבר למציאות המידית שבה חי ופועל האדם – אינטואיציה זו מתהווה בהגותו של יאספרס לכדי הכרה אווידנטית. שתי חוויות יסוד אלה מכוננות את משמעותה היסודית של המטפיזיות בהגותו של יאספרס. מצד אחד, יש בה משום ביטוי למאמץ של האדם להבהיר לעצמו את חוסר הסיפוק שהוא מתנסה בו, ומשתקפת בה אפוא קבלת האתוס הקאנטיאני שלפיו האדם פועל כישות אוטונומית ומכוון בתודעתו את המציאות שהוא חי בה. מצד אחר, היא מגלמת את עמידת האדם לנוכח אפשרות קיומה של הוויה טרנסצנדנטית, שגבולותיה חורגים מגבולות הקיום שהוא עצמו נתון לו. להגותו של

1 ברגסון, עמ' 151.

2 ראו למשל את פרשנותו של ריזטרר שלפיה הגותו של יאספרס מכוננת להתמודד עם משבר הליברליזם. להרחבה השוו גם את התפיסה שלפיה משבר הליברליזם יוצר את הצורך בהסבר ובנחמה מטפיזית (איגנטיף, עמ' 181 ואילך). וכך ראו להרחבה: רינגר, שנדלברך והרינגטון.

יאספרס יש אפוא שורשים באתוס הקאנטיאני, אך בה בעת היא קוראת תיגר על השקפתו של קאנט שלפיה להכרה האנושית אין כל נגישות ל"דבר כשהוא לעצמו". ההבנה שהמטפיזיות טבועה במצב האנושי אינה מאפשרת לאדם לחמוק מהמשימות היסודיות המוטלות עליו בקיום לעבר מציאות אחרת, שבמצוקתו הוא יכול לדמותה לעצמו כמספקת ושלמה. זאת ועוד, אחיזה של התודעה המטפיזית באימננטיות טומנת בחובה את האפשרות העקרונית שתחושת חוסר הסיפוק, או ליתר דיוק היבטיה האובייקטיביים של תחושה זו, יהיו נגישים לכלי ההכרה הפורמלית. נתון זה מכונן את מה שאני מכנה לאורך המחקר "נקודת המבט האפיסטמולוגית", המגלמת את המאמץ של יאספרס למצות את מה שניתן לדעת על נושאי הדיון שלו גם באופן חלקי בלבד. כך למשל, במסגרת תפיסתו את תחום הפסיכופתולוגיה, ראה יאספרס חשיבות בהכרת התסמינים הפיזיים של מחלת הנפש; בספרו פסיכולוגיה של השקפות העולם, הוא ביקש לעגן את טענותיו על העצמיות בעזרת אפיונה הכלליים והמבניים של תופעת ריבוי השקפות העולם; ובכתביו הפילוסופיים המאוחרים עסק בעקביות בהארת תרומתה של נקודת המבט האובייקטיבית של ההכרה להנהרת הנושאים שעמדו במרכז דיונו: האקזיסטנציה, העולם וההוויה.

ודוק! נקודת המבט האפיסטמולוגית אינה עומדת בניגוד לאינטואיציה היסודית המלווה את חיפושיו של יאספרס, ואין לראותה כניסיון להציג תחליף לאינטואיציה, שבהיותה כזו אינה זקוקה לביסוס בכליה של ההכרה. דומה שהגדרתו של יאספרס את הפילוסופיה כ"דוחקת את המיתוס שבו מקורה" ומציגה הבנה מנומקת ורציונלית כנגד החלום והטעייה הגלומים בסיפורי ההיסטוריה (פילוסופיה 3, עמ' 26), עשויה להסביר את טיבה של נקודת המבט האפיסטמולוגית בהגותו: היא מנהירה בכלים רציונליים את מקורה הלא רציונלי של הפילוסופיה, יאה זה המיתוס או שתהא זו האינטואיציה.³

ואולם יאספרס לא ראה בהתנסות בחוסר הסיפוק עובדה מוגמרת של מצב האדם בקיום. שאיפתו היסודית הייתה להיחלץ מחוסר סיפוק זה ולגבש, על יסוד האינטואיציה הראשונית בדבר קיומה של הוויה טרנסצנדנטית, תודעה פילוסופית אקספליסיטית על הוויה זו. ההבנה שעצם ההתנסות בחוסר הסיפוק מעידה על ממשותו של הדבר שהאדם חש בחסרונו שימשה בסיס למה שאני מכנה לאורך הספר "נקודת המבט האונטולוגית". בנקודת מבט זו מגולמת המכוננות של התודעה להנהרת ישותו של הדבר שעומד במרכזו של הדיון, אך בה בעת נלווית לתודעה זו המודעות

3 מראי המקום של המובאות מכתבי יאספרס יצוינו בצורה מקוצרת. למראי המקום המלאים ראו רשימת הקיצורים בסוף הספר. שמות ספריו של יאספרס הנדונים בספר מובלטים בגופן אחר (כגון: אוריינטציה בעולם, הבהרת האקזיסטנציה, מטפיזיקה, מתוך האמת ועוד). ההדגשות שלי מכתבי יאספרס יסומנו באות שמנה. הדגשותיו של יאספרס יסומנו באמצעות הטיית האותיות כפי שהופיעו במקור הגרמני.

למגבלותיה של החשיבה הרציונלית בנוגע לישות זו, שלדעת יאספרס כוללת בתוכה היבטים טרנסצנדנטיים. כך למשל טען יאספרס כי אישיותו הייחודית של חולה הנפש איננה נחשפת באמצעות הגילויים הפיזיים של מחלתו, ובכתיבתו הפילוסופית הוא דן במגבלותיה של ההכרה ובאי יכולתה להעניק הבנה שלמה של האקזיסטנציה ושל הטרנסצנדנציה.

בשונה מנקודת המבט האפיסטמולוגית, החותרת לחשוף את היבטיו הכלליים והאובייקטיביים של המושא שאליו היא מכוונת ולהופכם ליסוד מודע בדיון, פונה אפוא נקודת המבט האונטולוגית אל היבטיו הפרטיקולריים של מושאה, שבממשותו יש לה ודאות אינטואיטיבית. דווקא משום שהיבטיה הטרנסצנדנטיים של ישות זו נתפסו כבלתי ניתנים להנהרה בכלי ההכרה או אפילו באלה של הפילוסופיה, מחויבת נקודת המבט האונטולוגית לשימור היסוד הבלתי ניתן לאקספליקציה שעליו נשענת בין השאר התודעה המטפיזית. לשון אחר: בעוד נוכחותה של נקודת המבט האפיסטמולוגית בהגותו של יאספרס סייעה להבהרת גבולות נגישותה של ההכרה האנושית ל"דבר כשהוא לעצמו", שיקפה נקודת המבט האונטולוגית את העמידה הפילוסופית לנוכח הפער שבין האופי הפרטיקולרי של חיפושו של האדם את ההווה ובין שלמות ההווה בבחינת "דבר כשהוא לעצמו".

נראה שהגדרתו של יאספרס את הפילוסופיה כ"דוחקת גם את התאולוגיה" בשל הקישור שלה להתגלות (פילוסופיה 3, עמ' 27) עשויה להאיר פן חשוב של נקודת המבט האונטולוגית. הפילוסופיה אינה יכולה לקבל את נוכחותה של ההווה הטרנסצנדנטית, שעליה מושתתת החשיבה התאולוגית כנתון מובן מאליו, ובעיקר לא את הניסיון לאפיין הוויה זו באופן קונקרטי העלול להיתפס כידע פורמלי עליה. אמנם, בדומה לתאולוגיה, מכירה גם התודעה הפילוסופית המטפיזית בישותה של הוויה טרנסצנדנטית. ואולם התודעה המטפיזית אינה מעוגנת בתפיסה שלפיה ההכרה בישותה של הוויה טרנסצנדנטית מנותקת מהמותו היחידנית של האדם המכונן יחס כלפי ההווה. המאמץ הפילוסופי של יאספרס לראות בהתגלות "תבנית תולדתית של הופעת הטרנסצנדנציה" (פילוסופיה 3, עמ' 27), כלומר לעגן אותה בנקודת המוצא האימננטית של האדם המתייחס אליה, עלול אמנם לגרום לאובדן אופייה האוניברסלי של ההתגלות, אופי שאותו חותרת לעתים התאולוגיה להוכיח.⁴ עם זאת נראה שרק בדרך זו עשויה ההתגלות להיות למרכיב משמעותי במסגרת של תודעה פילוסופית המכוונת להנהרת ישותה של הוויה החורגת מגבולותיה של האימננטיות.

כשם שהמיתולוגיה, התאולוגיה והפילוסופיה היו עבור יאספרס שלוש ספירות המכוננות יחד את המטפיזיקה ושרויות במתיחות מתמדת, כך גם שתי נקודות המבט, האפיסטמולוגית והמטפיזית, שיוצגו בספר זה כיסודות מכוננים של התודעה המטפיזית שמתפתחת בהגותו, אינן ניתנות להפרדה זו מזו. בלשונו:

4 מושג התולדתיות יידון בפרק השישי.

המטפיזיקה הפילוסופית מופיעה כהגות של הטרנסצנדנציה בקיום באמצעות מחשבות החודרות למקורות ולגבולות האחרונים. [מחשבות אלה] עוקבות זו אחר זו ומממשות את עצמן רק בהווה של אקזיסטנציה תולדתית. [האקזיסטנציה] מנכסת לעצמה את מה שהוא תמיד כמציאות מיתית וחותרת להבין את הזר לה במיתולוגיה ובהתגלות. (פילוסופיה 3, עמ' 26)

המטפיזיקה בהגותו של יאספרס אינה מוצגת בסופו של דבר כמושתת על יסודות אובייקטיביים שעל בסיסם עשויה להתאפשר תקשורת בין אנשים,⁵ אלא כהתנסות שבה האדם פוגש בכל פעם את עצמו על ידי הבהרת אופן העמידה שלו לנוכח הטרנסצנדנציה (פילוסופיה 1, עמ' 32). תהליך זה יכול אמנם לשמש בסיס לאשליה, שכן גם הטרנסצנדנציה וגם העצמיות אינן ניתנות לאקספליקציה פילוסופית מלאה. עם זאת יאספרס טען שהמאמץ הכרוך במילויה של משימה כפולה זו והתובנות המתגבשות בעקבותיו עלולים "להביא להונאה העמוקה ביותר אבל גם... למציאת הוודאות העצמית העמוקה ביותר" (פילוסופיה 1, עמ' 33). תהליך כינונה של תודעה מטפיזית בהגותו של יאספרס משקף בסופו של דבר את ניסיונו של האדם למצוא משמעות בקיום בראש ובראשונה מתוך הישענות על האינטואיציה בדבר קיומה של הוויה טרנסצנדנטית. עם זאת ממשותה של הוויה זו לא נתפסה בהגותו של יאספרס כמתמזה בעצם התייחסויותיהם של בני אדם אליה, אלא כקיימת בזכות עצמה, בבחינת "הדבר כשהוא לעצמו".

ב. חלוקה לתקופות

מקור התודעה המטפיזית בהגותו של יאספרס בשני דחפים יסודיים: להנהיר את העצמיות ולבצע אקספליקציה להוויה. התמודדותו של יאספרס עם שני דחפים אלה באה לידי ביטוי ביצירה שראתה אור בשתי התקופות בחייו שבהן יעסוק ספר זה: הרפואית-פסיכולוגית (בשנים 1910-1919), והפילוסופית (בשנים 1932-1947), שבה נכתבו יצירותיו הפילוסופיות הגדולות. בכתביו מהתקופה השלישית, החברתית-פוליטית, שלא יידונו בספר זה, נכללים פרסומיו שנכתבו בשנים שאחרי מלחמת העולם השנייה.⁶ בתקופה זו גילה יאספרס, באמצעות הנושאים העיוניים שעסק בהם ובאמצעות הוועדות הרשמיות שהשתתף בהן, מעורבות ציבורית שלא אפיינה אותו בתקופות הקודמות, וזו השפיעה עמוקות על אופי יצירתו ועל תכניה. הקריטריון שעל בסיסו הובחנו התקופות הוא בעיקרו תמטי, כלומר הוא נשען על רציפותו או מרכזיותו של נושא הדיון. הכתבים מהתקופה הראשונה, העוסקים בנושא העצמיות, יידונו בחלקו הראשון של הספר — "האקספליקציה של העצמיות".

5 תפיסת התקשורת של יאספרס תידון בפרק החמישי.

6 לחלוקות נוספות של יצירת יאספרס ראו: טנן, עמ' 18-19; סמי, עמ' 167.

בתקופה השנייה, המתאפיינת בכתיבה פילוסופית, ניכר תהליך דחיקתה של העצמיות ממרכז הדיון לטובת הנהרת ההוויה. תקופה זו תידון בחלק השלישי, האחרון – "האקספליקציה של ההוויה". דיון בהיבטים התמטיים והמתודיים של המעבר מהתקופה הראשונה לתקופה השנייה יופיע בחלקו השני של הספר – "מנגנוני מעבר".

1. התקופה הרפואית-פסיכולוגית

בתקופה הראשונה של יצירתו כתב יאספרס מאמרים בנושאי פסיכיאטריה (1910-1913) וכן את הספרים פסיכופתולוגיה כללית (1913) ופסיכולוגיה של השקפות העולם (1919). לצד העיסוק הפרקטי והאקדמי בנושאים הרפואיים הקשורים במחלות הנפש, ועל רקע מגמות פוזיטיביסטיות במדע בכלל ובניגוד להן, בולטת בתקופה זו נטייתו של יאספרס להידרש להיבטים שונים הקשורים בעצמותו של החולה ובעולמו הפרטי.

בספר פסיכולוגיה של השקפות העולם, שיאספרס כתב אחרי שעזב את תחום הפסיכופתולוגיה, ניכרה חתירתו להשיג נקודת מבט רחבה יותר על האדם מעבר לגבולות הפתולוגיה הנפשית. אין ספק שהבחירה להתבונן בהווייתו הסובייקטיבית של היחיד מנקודת המבט של הנורמליות פתחה לפני יאספרס אופקים חדשים שאפשרו לו לבחון היבטים מופשטים יותר של ההוויה זו. במקביל נמנע יאספרס בעקביות מלהידרש להיבטים הקשורים במציאות הקונקרטי שבה חיה ופועלת אותה ההוויה סובייקטיבית שעמדה באותו הזמן במוקד דיונו. מאפיינים אלה של הדיון בעצמיות בספר זה מעידים על ההתפתחות שחלה בגישתו של יאספרס בהשוואה לכתבים שקדמו להופעתו. זאת ועוד, פנייתו להיבטיה המופשטים של ההוויה העצמית המשתקפת בו מאפשרת לראותו מבשר את הכיוון הפילוסופי שאליו עתיד היה לפנות בשנים הבאות. יאספרס עצמו הגדיר ספר זה במבט לאחור כ"דרכי הלא מודעת אל הפילוסופיה" (פסיכולוגיה, עמ' ix).⁷ עם זאת ניתוק הדיון בעצמיות מן הדיון במציאות הקונקרטי והיעדרם של היבטים נוספים שיאספרס ראה בהם תנאי לדיון פילוסופי אינם מאפשרים להכליל את ספר זה בתקופה השנייה, שבה פותחו כתביו הפילוסופיים.

ספרות המחקר העוסקת בכתביו של יאספרס מהתקופה הרפואית-פסיכולוגית מועטה יחסית, ועל פי רוב אינה מתמודדת עם האתגר שבקשירתם להגותו הפילוסופית. אפשר להניח שכתבים מוקדמים אלה נתפסו כלא רלבנטיים להבנת הפילוסופיה שלו. בשונה מהגישה הרווחת, הפרשנות שאציע בספר לכתבים אלה תבקש להתמודד עם האתגר של חשיפת הקשר המורכב בינם ובין הגותו המאוחרת ותתמקד בתפיסת העצמיות (Selbstsein) שפותחה בהם.

7 הציטוט לקוח מן ההקדמה למהדורה מאוחרת של פסיכולוגיה של השקפות העולם, שנכתבה בשנת 1954.

2. התקופה הפילוסופית

ראשית התקופה השנייה בכתביו של יאספרס בתחילת שנות השלושים, עם פרסום הטרילוגיה פילוסופיה (1932), ונכללים בה כתביו העיקריים עד לסיימה של מלחמת העולם השנייה: תבונה ואקזיסטנציה (1935), פילוסופיית האקזיסטנציה (1938) ומתוך האמת (1946).⁸ יאספרס, שמונה עוד ב-1920 לפרופסור לפילוסופיה באוניברסיטת היידלברג, הלך וביסס במהלך תקופה זו את דמותו כפילוסוף העוסק בנושאים פילוסופיים קלאסיים, כגון ההכרה, האדם, העולם וההווה. בכתביו מתקופה זו המשיך יאספרס להידרש לנושא העצמיות, שכאמור העסיק אותו כבר בראשית דרכו, ואף הרחיב והעמיק בו בהשוואה לתקופה הראשונה. עם זאת ניתן לקבוע כי הנושא העיקרי שהעסיק אותו בתקופה השנייה היה הנהרת ההווה והטרנסצנדנציה. שתי התקופות הללו יעמדו במוקדו של מחקר זה, שיצביע על רציפות והתפתחות ביניהן.

3. התקופה החברתית-פוליטית

בתקופה השלישית, שנכללות בה היצירות שנכתבו אחרי מלחמת העולם השנייה – בעיקר מסות וספרי פובליציסטיקה – הפך יאספרס להוגה דעות מופר בציבור הרחב.⁹ אכן, גם כשפנה כמודע, אל ציבור קוראים רחב, באמצעות סגנון פשוט וקולח, וניסה להשתתף בעיצובה של המציאות החברתית והתרבותית החדשה, לא חדל יאספרס לראות את עצמו כפילוסוף, ובתקופה זו אף כתב את ספרו האמונה הפילוסופית לנוכח ההתגלות.¹⁰ עם זאת ספר זה הוא היוצא מן הכלל המעיד על הכלל המאפיין תקופה זו, שבה דן יאספרס בעיקר בנושאים החברתיים שהעסיקו את גרמניה אחרי המלחמה: חינוך הנוער, דמותה של האקדמיה, שאלת האשמה הגרמנית, התנאים והאפשרויות של ההומניזם במצב הפוליטי והחברתי החדש ובייחוד שאלת תפקידן ומהותן של התבונה והפילוסופיה במציאות החדשה.¹¹ בתקופה זו התבלט

8 בשתי המהדורות הראשונות הופיעה הטרילוגיה פילוסופיה בכרך אחד, ורק אחר כך הוצאו שלושת הכרכים בנפרד. המובאות לאורך הדיון לקוחות מהמהדורה בת שלושת הכרכים.

9 יאספרס אף נתן בתקופה זו הרצאות ברדיו שנדפסו לימים בספרו מבוא. הספרות העוסקת ביצירתו של יאספרס אחרי המלחמה ובתפקידו בעיצוב התודעה הציבורית והפוליטית בגרמניה במה שמכונה Nachkriegszeit, היא רחבה מאוד. בהקשר זה ראו: פלומכר, עמ' 20 ואילך; ווכטרל.

10 יאספרס הגדיר מחדש את הגותו והחליף את שמה מ"פילוסופיית האקזיסטנציה" ל"פילוסופיית התבונה" – שם המבטא לדעתו את "המהות העתיקה" (uralte Wesen) של הפילוסופיה. ראו תבונה ואנטי תבונה, עמ' 49-50. על החלפת שמה של הפילוסופיה שלו ראו גם היינמן 1954, עמ' 80 ואילך (הדיון של היינמן בספר זה מבוסס על גרסה מקוצרת. ראו היינמן 1953).

11 בעניין זה ראו את ספריו של יאספרס: תבונה ואנטי תבונה, מהו חינוך?; אידאת האוניברסיטה, שאלת האשמה, ההומניזם החדש, האטום והעתיד, פילוסופיה ועולם, חירות ותבונה. להרחבה ראו גם: זנדקולר והולץ.

יאספרס בקרב ההוגים הגרמנים שחתרו לבסס זהות חדשה ולכונן "גרמניה אחרת" על יסוד ערכים קוסמופוליטיים ואידאלים אוניברסליים.¹² בהומניזם החדש שלפיתוחו רצה לתרום הוצגו החירות האנושית והכרעותיה בנוגע לאמתותם ונחיצותם של ערכים כאבן הפינה שעליה ייכון הכול. בדברי הפתיחה שלו לכתב העת "תמורה", שניכרו בו הדי חוויותיו האישיים והכרעותיו הערכיות, ניסח יאספרס את עיקריה של גישה זו:

בשום אופן אין לומר שכבר איבדנו את הכול. כל עוד לא בזכנו בזעם נואש גם את מה שיכול להיות עבורנו בבחינת מה שאין לאבדו: את היסוד של ההיסטוריה — עבורנו [יסוד זה הנו] בראש ובראשונה אלף שנות ההיסטוריה הגרמנית, אחר כך תולדות המערב ולבסוף תולדות האנושות כולה... נזכה למגע עם מה שבני אנוש התנסו בו בכל העולם באופן הקיצוני ביותר. גרמני שינודה במולדתו ימצא את משענו במרחבי אנושיות זו.¹³

ביצירתו שנכתבה אחרי המלחמה ביקש יאספרס לתת ביטוי לתמורות הפוליטיות והתרבותיות העמוקות שעברה גרמניה לאחר המלחמה. אף על פי שביצירתו מתקופה זו ניכרת השפעתה של הגותו המוקדמת, נראה כי יש לבחון אותה בראש ובראשונה על רקע אתגרי התקופה שבה התהוותה.¹⁴ עיון מסוג זה דורש מתודולוגיה שונה ומציב שאלות אחרות מאלה שבהן מתמקד מחקר זה, ולפיכך יתבסס הספר על הכתבים משתי התקופות הראשונות בלבד.

ג. מסגרת ההתפלספות

את הטריטוריה פילוסופיה פתח יאספרס בשאלה "מהי ההוויה?" וקבע כי שאלה זו עולה מהמצב הבסיסי שבו נתון האדם בעולם (פילוסופיה 1, עמ' 1). אין מדובר בעוד שאלה מביין כלל השאלות שאדם נדרש להן בקיום, אלא בשאלת-יסוד (Grundfrage) הנוגעת למה שהפילוסופיה עוסקת בו משחר קיומה.¹⁵ יאספרס מנה שלוש מטרות

- 12 פלומכר (עמ' 20 ואילך) מתארת כמה מגמות שאפיינו את אנשי הרוח הגרמנים וביניהם היא מציינת גם את יאספרס. להרחבה ראו גם: מנסה; לנדגרבה; גאדמר (2); פון פכמן; קרינגס.
- 13 דברי יאספרס (תמורה, עמ' 5) מצוטטים מפלומכר, עמ' 20. והשוו גם את דברי הפתיחה של יורגן פון קמפסקי לכתב עת חדש אחר בתקופה זו: פון קמפסקי 1947 (1), עמ' 8-5; וכן פון קמפסקי 1947 (2), עמ' 9-38.
- 14 העיסוק בהגותו המאוחרת של יאספרס רווח מאוד במחקר של שני העשורים האחרונים. ראו למשל: הרש, מיליק וויל (עורכים); סלאמון 1991; סלאמון 1996; די צ'זרה; הרט; אולסון 1994; גנהל; אורנק; לנגרט; ארליך וויסר 1988 (עורכים).
- 15 הניסיון לגלות את שאלות היסוד של הקיום אופייני לחשיבה האקזיסטנציאליסטית ולמסורת הפילוסופיה הגרמנית. על כך ראו למשל בולן, עמ' 1-35.

הנגזרות משאלת ההוויה: התמצאות פילוסופית בעולם, מימוש עצמי ופתיחות אל הטרינסצנדנציה (פילוסופיה 1, עמ' 28), וייחד לכל אחת מהן כרך נפרד של הטריולוגיה: (1) אוריינטציה פילוסופית בעולם, (2) הבהרת האקזיסטנציה ו- (3) מטפיזיקה. שלושת הכרכים, הדנים בשלושת הנושאים הקלאסיים של הפילוסופיה – עולם, אדם ואלוהים – כוללים את כל הנושאים שעליהם נסבה הגותו של יאספרס בתקופותיה השונות. העובדה שהוא בחר להציג את מסגרת דיונו דווקא בפילוסופיה (1932) אינה מקרית. ספר זה, שנכתב אחרי פסיכולוגיה של השקפות העולם (1919), היה ללא ספק מבחינתו של יאספרס "כרטיס הביקור" שבאמצעותו ביקש להצהיר על התרחקותו מהעיסוק בתחומי הפסיכיאטריה והפסיכולוגיה ועל המעבר לעיסוק מקצועי בתחום הפילוסופיה.¹⁶

במקביל לשלושת תחומי ההתפלספות הציג יאספרס שלושה סוגי הוויה שעתידיים היו להפוך להבחנות יסוד שעליהן נשענה הפילוסופיה שלו: "הוויית אובייקט", "הוויית אני" ו"הוויה כשהיא לעצמה". הוויית האובייקט (Objektsein) מבטאת את כל מה שנגיש לכלי ההכרה האנושיים ואת מה שיכול להפוך באמצעות המדע ל"הוויה נודעת" (Gewußtsein). הוויית האני (Ichsein) נפרדת מהוויית האובייקט ומבטאת את הרובד הבלתי אמצעי שבקיום האדם כיחיד. כאשר האדם חושב על הווייתו שלו באופן מופשט, כלומר רואה בה אובייקט, הוא הופך בעיני עצמו להוויה כשהיא לעצמה (Ansichsein) ורואה את כל ההוויות האחרות ככפופות לה (פילוסופיה 1, עמ' 4-6). כשם ששלושת תחומי הפילוסופיה אינם נפרדים זה מזה, אלא מהווים יחד שלמות אחת, כך גם שלוש צורות הוויה אלה אינן נפרדות זו מזו, אלא מגלמות יחד את המכלול שבו מתנהלים חיי האדם. לפיכך שאלת ההוויה היא מעין אורגנון של הפילוסופיה השלמה של יאספרס, כלומר היא מגדירה את המושאים שאליהם מכוונת התפלספותו וצירופם יחד מכונן את השלם של הגותו.

נראה כי בחלוקה יסודית זו של תחומי ההתפלספות, התבסס יאספרס על חלוקתו של קאנט לשלוש האידאות הטרינסצנדנטליות של התבונה הטורה: האידאה למדע העולם, שהיא האידאה המוחלטת של כל תנאי התופעות, האידאה לתורת הנפש, שהיא האידאה של האדם כנושא האחרון של כל ההתפלספות והאידאה להכרת אלוהים, שהיא האחדות המוחלטת של תנאי כל העצמים. הטרינסצנדנטליות שבאמצעותה הגדיר קאנט את שלוש האידאות הראתה שבשונה מהקטגוריות לא ניתן לגזור אותן מהשכל, ואף אין הן מתייחסות במישרין למושאי של השכל ככזה.¹⁷ בנוסף לכך, אני טוענת שהיחס בין האידאות של התבונה ובין קטגוריות של השכל אצל קאנט דומה בעיקרו לזה המתקיים בין שלושת תחומי ההתפלספות שהציג יאספרס ובין

16 פילוסופיה הוא במובנים רבים הבשל והשיטתי מבין כתבי יאספרס, והוא עצמו הגדירו כספר האהוב עליו ביותר. ראו דברי הפתיחה שלו למהדורת 1955 (פילוסופיה 1, עמ' xv).

17 קאנט, תבונה, עמ' 201. וראו הערה בעמ' 202.

הדיסציפלינות העוסקות בהם באופן פורמלי. כשם שבפילוסופיה של קאנט נתפסו האידאות כמשלימות עבור התבונה את מה שחסר בקטגוריות של השכל, החלות על הניסיון בלבד, כך נתפסו אצל יאספרס "אוריינטציה פילוסופית בעולם", "הבהרת האקזיסטנציה" ו"מטפיזיקה" כהשלמה לשלוש הדיסציפלינות שעמדו ברקען: למדע, שהאובייקט שלו הוא העולם, לפסיכולוגיה, שהאובייקט שלה הוא חיי הנפש, ולתאולוגיה, שהאובייקט שלה הוא הדת. יאספרס אמנם לא הצביע על זיקתו להבחנותיו של קאנט, ואולם השימוש שהוא עשה בהן חורג מגדר של אימוץ אמצעי ארגון יעיל ומבטא את העוגן שהוא מצא בפילוסופיה זו, שהוסיפה לעמוד לנגד עיניו כשכתב את יצירותיו השונות.¹⁸

ד. מתודת ההתפלספות

לצד זיקתה הבולטת של מסגרת ההתפלספות של יאספרס למושגי היסוד של קאנט, ניתן להבחין בקרבה מסוימת בין שני הוגים אלה גם במתודה הפילוסופית של עבודתם. כזכור, לפי המתודה הטרנסצנדנטלית של קאנט, לא ניתן להגיע להכרה של מצב עניינים כלשהו מבלי לחשוף את מערכת החוקים הכללית והאפריורית שהוא נשען עליה.¹⁹ בדומה למתודה הטרנסצנדנטלית של קאנט, פונה גם מתודת החריגה (Transzendieren) של יאספרס להנהרת הנחות היסוד או החוקיות האפריורית-ודאית שעליהן נשענת ההתפלספות. מתודה זו אפשרה ליאספרס שלא לראות במסגרת ההתפלספות שהותוותה בפילוסופיה נקודת התחלה, אלא כבר תוצאה או יישום של מתודת החריגה. מבחינה זו – יש לראות את שלושת התחומים שנכללו במסגרת זו – (1) "אוריינטציה פילוסופית בעולם" (2) "הבהרת האקזיסטנציה" ו-(3) "מטפיזיקה" – כמסגרת האובייקטיבית שבה מושרשים תחומי המדע, הפסיכולוגיה והדת. (1) במסגרת אוריינטציה פילוסופית בעולם, מיושמת מתודת החריגה על כל מה שניתן לאובייקטיביזציה מדעית.²⁰ לכאורה אמורה הייתה החריגה ממסגרת זו לחול

18 השוו לעניין זה גם: סמי, עמ' 15-18, 33, 276 הע' 37; היינמן 1954, עמ' 72; יאנג-ברוהל, עמ' 19-20.

19 קאנט, תבונה, עמ' 195-200. על מושג הסינתזה אצל קאנט ראו יובל, קאנט, עמ' 81-86, 296-295.

20 כידוע למילה הגרמנית Wissenschaft שפירושה מדע, משמעות רחבה יותר מזו של המילה העברית "מדע" או ממשמעותה של המילה האנגלית Science. בשונה משני מונחים אלה, המגדירים בדרך כלל את מה שמכונה "מדעים מדויקים", מציין המונח בשפה הגרמנית תהליך חקירה מתודית גם של הקיום האנושי על היבטיו התאורטיים והמעשיים שתוצאותיו הן ידע אוניברסלי הניתן לניסוח בהגדרות מדויקות. לעתים מופיע מונח זה כ"מדע בכלל" (Wissenschaft überhaupt), בשונה ממדע שהאובייקט שלו יחיד ומוגבל יותר (Einzelwissenschaften). מתוך קוויטקובסקי, עמ' 463-467.

על תכנים ספציפיים של מציאות האדם בעולם. ואולם יאספרס הבהיר שהיא מושתתת מראש על ההבנה שהתפיסה הקאנטיאנית רואה את העולם כ"תופעה" מתפוררת (פילוסופיה 1, עמ' 45), ולפיכך יכולה האוריינטציה הפילוסופית בעולם לשמש גם בסיס לאקספליקציה פילוסופית של ההוויה. לשון אחר, הניסיון לחרוג מההבנה האמפירית של העולם מתוך האמפיריות עצמה מאפשר להבין את האובייקטים, שבמדע משמשים מקור לידע על העולם, מעבר למשמעותם האובייקטיבית. בעוד נקודת מבטו של המדען מעוגנת בגבולות התופעה וחותרת למצות את הידע שניתן להפיק מהם, מכוונת נקודת מבטו של הפילוסוף כפי שתפס אותה יאספרס לזיהוי ולסימון הגבולות שבתוכם פועל המדע דווקא כדי למצוא את הדרכים לפרוץ אותם. ניסיון זה, המוביל בעצם לפירוק תמונת העולם המתקבלת מהמדע, נתפס בהגותו של יאספרס כ"עיקר שבמדע" ולא כעומד בסתירה אליו. ברוח זו הוא טען שהאוריינטציה הפילוסופית בעולם צריכה לאמץ בשלב ראשון את הפוזיטיביזם והאידיאליזם – שתי השקפות עולם הטוענות להבנה אבסולוטית ושלמה של העולם – ורק אחר כך ליישם עליהם את מתודת החריגה (פילוסופיה 1, עמ' 54).²¹

החריגה באוריינטציה הפילוסופית בעולם היא ראשונית ומוגבלת מבחינת האופקים שאליהם היא מכוונת, בהשוואה לשתי החריגות שיבואו אחריה, אך היא משמשת הקדמה ותנאי להם. חיוניותה של חריגה זו בהתפלספות המכוונת להנהרת ה"הוויה" וה"טרנסצנדנציה" מומחשת בבירור בדברים האלה:

אנו מבקשים להדוף אל הגבולות שלהם אנו מצפים. זאת משום שהעולם כתופעה איננו שוקט על שמריו, ואין לו קיום בזכות עצמו. גבולות אלה, בתבניתם הקונקרטיים, אינם מאפשרים לנו להתעלם מהם. אין אני מכיר אותם מתוך ידיעה כללית, אלא הם נעשים גלויים לי רק באמצעות המציאות האמפירית עצמה: ככל שההתנסות בעולם (Welterfahrung) מלאה יותר מבחינה תאורטית ופרקטית, כך ניתן באופן בהיר יותר לחרוג מעבר לעולם. ללא עולם אין טרנסצנדנציה. (פילוסופיה 1, עמ' 45)

(2) במסגרת הבהרת האקזיסטנציה, מיושמת מתודת החריגה על תפיסת היחיד כהוויה המתקיימת במציאות קונקרטיית מתוך מטרה לחשוף את עצמיותו במסוימות החד-פעמית שלה (פילוסופיה 1, עמ' 46). יאספרס הציג את הוויית האקזיסטנציה שכוננה במסגרת זו כאופן של קיום שאינו ניתן להנהרה בשפה אובייקטיבית, אלא כעדות למה שמצוי מעבר לאובייקטיביות אך מתקיים בגבולותיה של המציאות האימננטית (פילוסופיה 1, עמ' 26). מבחינה זו, מצטרפות יחד במושג האקזיסטנציה תפיסת היחיד כהוויה חד-פעמית שאינה ניתנת להכללה וכן ההבנה שיחיד זה מסוגל לחרוג מהמישור של האובייקטיביות ואף לכוון יחס כלפי הטרנסצנדנציה.

21 ראו בעניין זה גם פילוסופיה 1, עמ' 210-236.

טענתו של יאספרס שהאקזיסטנציה עצמה אינה ניתנת להבנה, אלא חושפת בפני ההתפלספות דווקא את הבלתי-ניתן-להבנה (Unverstehbare) (פילוסופיה 1, עמ' 46-48), מקפלת בתוכה את ההבדל היסודי המפריד בין שתי מסגרות ההתפלספות. בעוד שבאוריינטציה פילוסופית בעולם המציאות ופעולת המחשבה של היחיד הן שני צדדים של אותו מטבע, בהבהרת האקזיסטנציה נפרדות המציאות והמחשבה, כך שמה שנחשב לתקף ולאוניברסלי באוריינטציה פילוסופית בעולם שוב אינו נתפס כך. יתרה מכך, בהבהרת האקזיסטנציה נתפסת מסוימותו החד-פעמית של היחיד כבסיס המאפשר לו לחרוג מגבולותיה של המציאות האמפירית. האקזיסטנציה, בבחינת השם ליחידות זו, הופכת לאפשרית רק בגבול זה, שבו היא הוויה שאינה מקרה פרטי של כלליות. לפיכך נתפסת האקזיסטנציה כחסומה בפני כלי ההכרה האובייקטיבית.

(3) במסגרת מטפיזיקה, משמשת מתודת החריגה כלי לפריצתן של מסגרות ההתפלספות האחרות אוריינטציה פילוסופית בעולם והבהרת האקזיסטנציה לשם השגתה של ודאות בלתי מותנית בהוויה ולשם כינונו של יחס אל הטרנסצנדנציה. ואולם החריגה במטפיזיקה אפשרית רק על ידי האקזיסטנציה שהשיגה אוריינטציה פילוסופית בעולם ושעצמיותה נהירה לה (פילוסופיה 1, עמ' 49). לפיכך יש לראות את יישומה של מתודת החריגה בשתי מסגרות ההתפלספות שהוצגו לעיל כבסיס וכהכנה ליישומה במטפיזיקה. מושג ה"טרנסצנדנציה" (Transzendenz), שהנהרתו עומדת במרכז מסגרת ההתפלספות של מטפיזיקה, מצביע על קיומה של הוויה שאינה הקיום (Dasein), התודעה (Bewußtsein) או האקזיסטנציה. הטרנסצנדנציה, החורגת מכל אלה, מגלמת את מה שלעולם לא יהפוך לאובייקט, את הניגוד המוחלט לסופיות ואת הציפייה והפתחות לכל מה שההכרה אינה יכולה לגשת אליו (פילוסופיה 1, עמ' 50).

שלוש החריגות שהוצגו לעיל מעוגנות ברעיון של ה"שלם" (Ganze) (פילוסופיה 1, עמ' 53). לרעיון זה שני פנים: הפן הסובייקטיבי יסודו בכך שמקורו של ה"שלם" בדחף של היחיד לחשוף את משמעות ההוויה, ולפיכך יש להבינו כמצוי מעבר לכל צורות האובייקטיביות. הפן האובייקטיבי שב"שלם" יסודו בכך שהוא משמש מושא להשתוקקות של האדם. השתוקקות זו אינה מאפשרת לו להתמצות בגבולות עצמו ומכוונת אותו אל מה שמצוי מעבר לו. ה"שלם" נתפס אפוא בהגותו של יאספרס כתשתית שבה מעוגנת ההתפלספות ושמניעה אותה ובה בעת כאופק שאליו היא חותרת להתקרב בהתמדה כדי להפוך ליסוד אקספליסיטי (מפורש) בתודעתו של האדם.

עיגונה של מתודת החריגה ברעיון ה"שלם" מחזק את הבנתם של שלושת תחומי ההתפלספות לא רק כנגזרות של דיסציפלינות שונות, אלא כחלקים של שלמות מקיפה המצויה מעבר להם. בכך ניכרת קרבה נוספת בין הגותו של יאספרס לזו של קאנט, שהסיק מהדיאלקטיקה הטרנסצנדנטלית שלו את הדברים האלה:

מתברר על נקלה, שאין כוונתה של התבונה הטהורה אלא המכלול המוחלט של ההרכבה מצד התנאים, ואין עניינה כלל בשלמות המוחלטת מצד המותנה, כי היא זקוקה רק לאותו מכלול כדי להניח את כל הטור של התנאים, ועל ידי כך לתיתו אפריורי לשכל.

...מתברר כי מבין האידאות הטרנסצנדנטליות עצמן בוקעים ועולים הקשר מסוים ואחדות, ובאמצעותם מסדרת התבונה הטהורה את כל הכרותיה לתוך שיטה. עלייה מהכרת עצמנו [של הנפש] עד להכרת העולם, ובאמצעותה עלייה אל היש הראשיתי, הנה התקדמות טבעית.²²

אף על פי שהגותו של יאספרס משקפת את החתירה לבצע אקספליקציה ל"דבר כשהוא לעצמו", הוא נמנע מלהציג את מתודת החריגה שנקט ככלי שהשימוש בו מבטיח את פתרון שאלת ההוויה. הגדרת מתודת החריגה כ"חצייה עצמה, כביצוע ולא כתוצאה" (פילוסופיה 1, עמ' 39), מחדדת אף היא את ההבנה שמתודה זו שימשה בעיקר כלי לחשיפת שלושת פניה העיקריים של ההוויה האנושית: הרצון להפוך את העולם למופר, הדחף לכונן עצמיות והחיפוש אחר האל (פילוסופיה 1, עמ' 52). ההתמקדות בהיבטים אלה מעידה שהגותו של יאספרס לא התמקדה בגיבושם של התכנים שימלאו את התודעה המטפיזית, אלא עסקה בחשיפתם של תנאי התודעה ואולי אף של הלך הרוח (Stimmung) שעשויים לאפשר את התהוותה של תודעה זו. לשון אחר, יאספרס חתר לערוך אקספליקציה לדרכים שבהן יכול האדם לשוות בנפשו (Vergegenwärtigen) את עצם אפשרות קיומה של הוויה אבסולוטית. זאת ועוד, הוא גם הדגיש שאפילו בחריגה במסגרת המטפיזיקה נותר המתפלסף בדיאלקטיקה המשאירה אותו בסתירה מתמדת שפתרונה, אילו היה אפשרי, היה מרוקן את הטרנסצנדנציה ממשמעותה (פילוסופיה 1, עמ' 52). במובן זה משמשת מתודת החריגה אמצעי לסימונם של יעדים חדשים עבור ההתפלספות, מה שמבטיח שהתודעה המטפיזית תהיה נתונה בתהליך מתמיד של התפתחות. נראה כי דווקא בהישארותה ללא מענה משמשת שאלת ההוויה דחף ומניע עבור אופן של קיום שבו ההתפלספות מלווה את ההתנסות במציאות.

ה. ההתנסות הפילוסופית ב"גבול"

מתודת החריגה של יאספרס נשענת על "חויית הגבול", שהיא אחת מתובנות הראשית המאפיינות את הגותו לאורך כל תקופותיה. חוויה זו שני פנים לה: בראש ובראשונה היא מבטאת את הצורך של האדם להעריך באופן מתמיד את מכלול התובנות וההתנסויות שצבר עד לנקודה שבה הוא מצוי ולגבשן כנכסים שיעמדו לרשותו

בעתיד. ואולם מה שנתפס כנכס איננו מיתרגם לחוויה של שביעות רצון עצמית או למה שהגדיר יאספרס כ"יישוב הדעת" (Gelassenheit) של האדם בנוגע להישגיו. הדחף היסודי המניע את האדם להעריך את הישגיו אך להתמקד דווקא במה שלא השיג משקף את מצבה של ההתפלספות, החותרת לכונן תפיסה שתאחד את התובנות הפילוסופיות השונות (פילוסופיה 1, עמ' 322 ואילך). בלי דחף זה, גם מה שכבר הושג עלול להתאבן ולאבד את הכוח היוצר הגלום בו. צדה השני של חוויית הגבול כוון אפוא לסימון יעדים חדשים להתפלספות ולהצבתם בפני האדם כתביעה לשלמות, שהרי גם אם שלמות זו אינה ניתנת להשגה, היא דוחקת באדם ואינה מאפשרת לו לקפוא על שמריו. לאמתו של דבר, עצם החיפוש אחריה וכן הנהרת ההתנסות של האדם בהיעדרה הם הם המתווים בהגותו של יאספרס את הדרך לכינונה של תודעה מטפיזית.

בנוסף, ההתנסות הפילוסופית ב"גבול" שיקפה את היעד שאליו כוונה ההתפלספות בכל אחד משלבי התפתחותה השונים של הגותו של יאספרס: בפסיכופתולוגיה כללית, שימשה התנסות זו בסיס לקביעת גבולותיו של מדע הפסיכיאטריה ולהבחנתם ממה שכונה אז "האדם ביחידותו ובשלמותו" (פסיכופתולוגיה 1, עמ' 1); בפסיכולוגיה של השקפות העולם, עמדה התנסות זו ביסוד החתירה "להתוות את הגבולות של חיי הנפש שלנו" (פסיכולוגיה, עמ' 6); באוריינטציה פילוסופית בעולם, שימשה ההתנסות בגבול אמצעי לקביעת היחס בין תחומי המדע והפילוסופיה; בהבהרת האקזיסטנציה, היא סייעה לסימונם החדש של הגבולות המבחינים בין העולם ודרכי ההכרה להווייתה הפרטיקולרית של האקזיסטנציה; במטפיזיקה, סייעה התנסות זו לחידוד המודעות למוגבלותה של התודעה המעוגנת בעצמיותה של האקזיסטנציה לבדה, מודעות שהובילה את האקזיסטנציה לכונן יחס אל הטרנסצנדנציה המצויה מעבר לה. לבסוף, במתוך האמת סייעה ההתנסות בגבול, שלאמתו של דבר עמדה ביסוד כינונה של תפיסת ה"מקיף", לבחינת היחס בין היבטיה האימננטיים של ההווייה להיבטיה הטרנסצנדנטיים.

הכפילות המאפיינת את גילוייה השונים של ההתנסות בגבול, כלומר בין מה שכבר השיגה ההתפלספות למה שנתפס כשלמות שטרם הושגה, עומדת ביסוד ההבחנה שהציג יאספרס בין גבולות הקשריים (jeweilige Grenzen) ובין גבולות עקרוניים (prinzipielle Grenzen). הגבולות הקשריים ניתנים לחצייה ויש בהם משום אתגר עבור החוקר והמתפלסף, גם אם אינם יכולים לשמש נקודת פתיחה עבור הפילוסופיה. בגבולות העקרוניים לעומת זאת, מתערערת ראיית העולם כתופעה, והמחקר המדעי מגיע אל קצה יכולת הפעולה שלו. ואולם אף על פי שהגבולות העקרוניים מציינים את סוף תחום הניתנות לחקירה בכלי ההכרה הפורמליים, הם פותחים בפני האדם את האפשרות לחריגה פילוסופית, שכן לדעת יאספרס "כל גבול מעורר מיד את השאלה מה נמצא מעבר לו" (פילוסופיה 1, עמ' 45). בהמשך לזיקה למסגרת ההתפלספות שהתווה קאנט, נראה כי ההבחנה של יאספרס בין "גבולות

הקשריים" ל"גבולות עקרוניים" מקבילה לשני מושגי הגבול שהופיעו אצל קאנט: המחסום/התחום (Schranke) והגבול (Grenz). קאנט קבע כך:

גבולות (Grenzen) (בגופים מתמתחים) נמתחים תמיד אל חלל הקיים מעבר למקום ידוע ומסוים המקיף אותו; תחומים (Schranken) אינם זקוקים לכגון זה, אין הם אלא ביטויי שלילה המתייחסים לגודל, עד כמה שאינו בעל שלמות מוחלטת. אולם תבונתנו רואה כאילו סביבה חלל להכרת הדברים כשלעצמם, שאף מן הנמנע שיהיו לה מושגים מסוימים עליהם והיא מצטמצמת בתחום התופעות.²³

ה"מחסום" הוא בבחינת ה"עד כאן" שאליו יכול להגיע האדם ולא מעבר לו.²⁴ ה"גבול" לעומת זאת מפנה את הדיון אל מה שמתנהל בתוך מסגרת הדיון, הנתפסת כסמן של סוף מרחב ההתנסות העומד לרשותו של האדם. בדומה למושג ה"מחסום", משקף גם מושג ה"גבול" את סוף מרחב ההתנסות האנושית. מבחינה אונטולוגית, אין אנו יכולים לכאורה לצאת אל מחוץ ל"גבול" ממש כשם שאין אנו יכולים לפרוץ את קירותיו של ה"מחסום". עם זאת העמידה על קצה ה"גבול" איננה מסמנת את סוף גבולות ההתנסות שלנו משום שמתוך אותה נקודת גבול נשקפים האופקים הרחבים המקיפים את קיומנו ואינם כלולים במסגרת ההכרה הניסיונית. מבחינתו של קאנט אין אנו יכולים לחצות את הגבולות בתבונתנו, אך בשונה מה"מחסום", ב"גבול" יש לאדם מושג מסוים על קיומו של מרחב הנמצא מעבר לנו, מרחב שבו מקמת התודעה האנושית לדעת קאנט את ה"דבר כשהוא לעצמו". בסופו של דבר נבנה מושג ה"מחסום" על דרך השלילה, ואילו המושג החיובי של ה"גבול" מקורו במעין אינטואיציה הרואה בו סימון של תחום החלל הפנימי והחיצוני.²⁵

נראה שהשימוש שעשה יאספרס ברעיון ה"גבול" כדי לקבוע את תחומי ההתפלספות שבהם תיושם מתודת החריגה אף הוא לא היה זר לשימוש שעשה קאנט בשני מושגי ה"גבול" שלו. קאנט השתמש במושג ה"מחסום" השלילי כדי להבדיל בין גבולות הידע המתמטי ומדעי הטבע ובין גבולות המטפיזיקה: בראשונים משמעות ההגבלה שהידע הקיים בתחומי דעת אלה לא הגיע לכלל השלמה אם כי הוא נמצא בתהליך מתמיד של צבירה. בגבולות אלה מתבצעת התנועה מדבר מותנה אחד למשנהו. קאנט כינה את המושגים שנקבעים בתחומים אלה דוגמטיים, כמובן זה שאין הם יכולים לחרוג משרה הניסיון האפשרי,²⁶ שכן גבולותיהם היו בעיניו ראי

23 קאנט, הקדמות, עמ' 167.

24 התרגום העברי המצוטט לעיל נוקט "תחום" ולא "מחסום", אך כדי למנוע בלבול וכדי לשמור על עקביות בדיון השתמשתי במונח "מחסום".

25 ראו את הגדרתו של קאנט את המחסום כ"ממשות הקשורה בשלילה" (קאנט, תבונה, עמ' 79).

26 קאנט, הקדמות, עמ' 181. הדוגמטיות היא גם תוצאה של מה שקאנט מכנה "הכרת תבונה ממין אחד (gleichartig)", ראו שם, עמ' 167.

לגבולותיה של התופעה ולדרך ייצוגה בהכרתנו.²⁷ לעומת ההגבלה הקיימת בתחומי הדעת האמפיריים, במטפיזיקה ההגבלה חיובית בעיקרה, ובהיותה כזו היא יוצרת פער בלתי ניתן לגישור בין מה שידוע ובין מה שלא ידוע, ולכן הוא חייב להגביל את עצמו. בהקשר זה מתמצה מהותה של התבונה ביחס אל מה שמעבר לה. ביחס זה משתקף המאמץ של התבונה להרחיב את גבולותיה כדי להתקרב אל מה שנמצא מעבר ל"גבול" – אם כי להתנסות זו עצמה מתלווה המודעות העצמית של התבונה שאין היא יכולה לחצות את קו הגבול המפריד בינה ובין ההווה המצויה מעבר לה.

הפילוסופיה של קאנט הייתה עבור יאספרס לא רק מקור רב השראה שמתוכו ומולו הוא התפלסף, היא אף סיפקה לו כלים עבור כינון הפילוסופיה שלו. השפעתו של קאנט על יאספרס אינה דומה אפוא בעומקה ובהיקפה אף לא לאחת מההשפעות שהוא ספג מפילוסופים אחרים.²⁸ ואולם יאספרס לא נשאר מחויב לגבולות שהציבה הפילוסופיה של קאנט, ולעתים קרובות שימשו עבורו רעיונותיה כלי קיבול שלתוכו יצק תכנים שונים ואף מנוגדים לאלה שהופיעו בה. נראה כי יאספרס ביקש לחרוג מן הפילוסופיה של קאנט בצעד אחד או לחלופין לסגת ממנה צעד אחד: בשונה מקאנט, שהעמיד במרכז יצירתו את העיסוק בהכרה ואת חשיפת גבולותיה, התמקדה הגותו של יאספרס באדם הנושא הכרה זו. גישה זו סייעה ליאספרס לחשוף צורות התנסות נוספות של האדם בקיום, שבהן השתקפה לדעתו נטיית האדם לחרוג מעצמו.

חויית הגבול ומתודת החריגה המתכוננת באמצעותה מלמדים אפוא כי ביסוד הניסיון של יאספרס לכונן תודעה מטפיזית עמדו היעדים הפילוסופיים שהוא הציב לעצמו אך טרם השיגם. לאמתו של דבר, עצם ההתנסות בהיעדר שלמות ותפקידה בקביעת יעדי ההתפלספות הייתה עבור יאספרס עדות לממשותה של השלמות עצמה. מבחינה זו שימשה מתודת החריגה לא רק "מחסום" בפני התבוססות במה שכבר הושג, אלא גם אמצעי שעשוי להוביל את המתפלסף בכל פעם למחוזות חדשים המצויים מעבר ל"גבול" שעליו הוא עומד.

1. מתודולוגיית המחקר בספר

במסתו הרטרופקטיבית "בנוגע לפילוסופיה שלי", תיאר יאספרס את שני היסודות שאליהם מכוונת הפרקטיקה הפילוסופית: ה"הווה" וה"עצמי". בלשונו:

התיווך הפילוסופי הוא הוצאה לפועל (Vollzug) שבה אני מגיע אל ההווה אלי עצמי. אין זו מחשבה שוות נפש שבה אני עוסק באובייקט ללא מעורבות.

27 שם, עמ' 167-168. השוו בעניין זה את דברי יאספרס בפילוסופיה 1, עמ' 92-93.

28 חוקרים רבים ראו בהגותו של קאנט מפתח להבנת יצירתו של יאספרס, ראו למשל: ריכלי; גרבר; גרונרט 1956. להרחבה ראו גם: מירון 2006.

ההתפלספות היא הפרקסיס של המקור החושב שלי עצמו שעמו מתממשת במלואה מהות האדם באנשים יחידים. שיאו של הפרקסיס הוא המעשה הפנימי (inneres Handeln) שבאמצעותו אני נעשה למה שהנני. [מעשה זה] הוא הפיכתה של ההוויה לניתנת לגילוי (Offenbarwerden), היא האקטיביות של העצמיות (Selbstsein) שבה בעת נחוות כפסיביות שבהיפכות לניתן לעצמך (Sichgeschenktwerden) (דוח, עמ' 401-402)²⁹

שני מרכיבים אלה של הפרקטיקה הפילוסופית יוצגו בספר זה כצירים מרכזיים שסביבם התפתחה הביוגרפיה האינטלקטואלית של יאספרס וכיסודות מכווננים של התודעה המטפיזית שגובשה במהלכה. בראשית דרכו עסק יאספרס ביסוד של ה"עצמי" מנקודות מבט שונות. יסוד זה הגיע לשיא גיבושו בכתביו הפילוסופיים של יאספרס עם כינון פילוסופיית האקזיסטנציה. העיסוק ב"הוויה" התגבש לצד העיסוק בעצמיות. ואולם קשיים שהתעוררו במסגרת זו דחקו את העצמיות ממרכזו של הדיון הפילוסופי והתגבשה מסגרת התפלספות חדשה שבמרכזה עמדו מושגי ה"הוויה" וה"טרנסצנדנציה". לאמתו של דבר, העצמיות לא חדלה מלהעסיק את יאספרס. ואולם האקספליקציה הפילוסופית שלה גילתה לו שמאחורי הדחף המקורי של האדם להגיע להבנה עצמית מִפְעֵם דחף אחר, יסודי ועמוק יותר, המוביל אותו לחפש אחר משמעות ופשר החורגים מגבולות הווייתו העצמית. הספר יבקש להראות ששני הדחפים הפילוסופיים היסודיים – הדחף להנהרת העצמיות והדחף לכונן יחס כלפי ההוויה והטרנסצנדנציה – היו שלובים זה בזה והשפיעו בעת ובעונה אחת על התפתחות הגותו של יאספרס בשלמותה. לפיכך יש לראות גם את חלוקת יצירתו של יאספרס לתקופות כבעלת תפקיד מתודי בעיקרה.

סדר הנושאים שבהם עוסקים פרקי הספר נקבע במידה רבה על פי סדר כרונולוגי. על בסיס ארגון החומר בדרך זו, תיבחן התפתחות רעיונותיו של יאספרס מנקודת מבט גנאולוגית – מה קדם למה, אילו רעיונות שימשו בסיס לרעיונות מאוחרים ובשלים יותר, ומה הוסיפו ההקשרים השונים להנהרת הבעיות הפילוסופיות שעמדו לדיון. גישה זו, הרואה את סדר הופעת הרעיונות כחיוני להבנתם, מכוונת להתמודד עם הקושי שמעוררת הגותו של יאספרס – הגות שאינה מציגה את תפיסותיה באופן שיטתי ושלם, ולפיכך מחייבת ליקוט של הטענות שהופיעו בהקשרים שונים וביורור של הקשרים אלה. נקודת המבט הגנאולוגית תכוון לחשוף את דינמיקת ההתפתחות בהגותו של יאספרס מהכתבים שהופיעו בתקופה הפסיכיאטרית ועד לאלה שהופיעו בתקופה הפילוסופית.

אך בכך לא סגי, שהרי עיון גנאולוגי גרידא יותיר את המחקר בתחום "תולדות הפילוסופיה של יאספרס" מבלי להתעמק בסוגיות המקוריות שפותחו בהגותו. לפיכך

29 להרחבה ראו את שתי מסותיו בדוח: (1951), pp. 181-393 "Mein Weg zur Philosophie" (1941), pp. 340-393 "Über meine Philosophie".

לצד העיון הגנאולוגי, לעתים בצמוד אליו ולעתים מתוך הסתמכות עליו כנקודת מוצא, ייבחנו הסוגיות הפילוסופיות השונות מנקודת מבט תמטית. היבט חשוב שהבירור התמטי יתמודד אִתּו, לאורך כל הדיון בספר, הנו תלות ההבנה של רעיונות שהופיעו בכתבים מוקדמים באלה שהופיעו בכתבים מאוחרים יותר. ואולם תלות זו אין בה משום חיסרון במסגרת של דיון העורך אקספליקציה פנומנולוגית אימננטית של הטקסט הפילוסופי. ההבנות המתגבשות בדיון מסוג זה הן תמיד "זמניות", כלומר הן משקפות את השלב בדיון שבו הן נחשפו אך עתידות להתגבש באופן אחר, לאמתו של דבר מדויק יותר, בשלבים מתקדמים יותר של האקספליקציה.

נוכחותן של שתי נקודות המבט, הגנאולוגית והתמטית בו זמנית, יוצרת באופן בלתי נמנע מתיחות לא רק בין חלקיו השונים של הספר, אלא גם בתוך כל אחד מפרקי הספר. יסודה של מתיחות זו בעובדה שעצם הפרישה של שלבי ההתפתחות מחייבת שתהיה לכותב מראש הבנה תמטית של הסוגיות הנדונות, ואולם הבנה זו עלולה להתחוויר לקורא רק אחרי שיושלם המהלך כולו, כלומר בסוף הספר. לפיכך יש לחתור להבין את המחקר כשלמות אחת, בדומה לאופן שבו ביקש יאספרס שייקרא ספרו פילוסופיה:

המשמעות של ההתפלספות היא מחשבה אחת ויחידה ובלתי ניתנת לביטוי ככזו: *המודעות להווייה* (Seinsbewußtsein) עצמה. היא צריכה להיות נגישה בכל פרק ופרק בעבודה זו. כל פרק צריך להיות שלם בקטן, אך כל פרק מותר בחשכה את מה שיאיר עצמו רק באמצעות השאר. (פילוסופיה 1, עמ' ix)³⁰

הספר מתמקד אפוא בהנהרת יצירתו רחבת היריעה של יאספרס, בראש ובראשונה מתוך עצמה ומתוך עיון בזיקות הגומלין המורכבות בין חלקיה. הבחירה לערוך אקספליקציה פנומנולוגית ביקורתית לטקסט פילוסופי הופכת את חיבוריו של הפילוסוף עצמו למוקד המחקר ולמקורותיו המרכזיים. לשון אחר, המחקר מבקש להאיר את מגוון פניה של הגותו של יאספרס ואת תנועתה הדינמית, מתוך חדירה אימננטית למחשבתו של יאספרס המשתקפת בכתביו, מבלי להידרש לצידוקה החיצוני ומבלי להציע שיפוט ביקורתית על תקפותן של טענותיו. הבנה זו באשר לתפקידו של הפרשן עמדה ביסוד ההכרעה שלא לעסוק בספר זה בשאלות הנוגעות למגוון מקורות ההשפעה על הגותו של יאספרס, ולא לחתור ללבן את קווי הדמיון והשוני בינו ובין הוגים אחרים מהמסורת האקזיסטנציאליסטית או למקם את יצירתו בהקשר ההיסטורי של תקופתו.

ספרות המחקר הקיימת על יאספרס מתמקדת בעיקר בכתביו הפילוסופיים, ושמה דגש מיוחד על הטרילוגיה פילוסופיה – הראשון והשיטתי שבהם. בספרות זו,

30 עיקרון דומה הנחה את יאספרס כשעסק בעצמו בחקר תולדות הפילוסופיה. ראו למשל ניטשה, עמ' 9.

שחלק לא מבוטל ממנה נכתב עוד בשנות חייו של יאספרס, ניכרות שתי מגמות עיקריות: האחת מכוונת לנושא מסוים ומציגה פרשנות אימננטית של המקורות העוסקים בו ישירות. בין המשתייכים למגמה זו ניתן למנות חוקרים מובילים של הגותו של יאספרס: ויסר, שבחר לעסוק בתפיסת האמת, ארליך וקליין, שעסקו בתפיסת האמונה והדת, סמי, שדן בשאלות הנוגעות לאובייקטיביות ולמדע, קונץ ואולסון, שהתמקדו בנושא הטרסנצנדנציה, וטנן, שהאיר את ההיבט האתי. המגמה האחרת מתאפיינת בניסיון לגבש התרשמות כוללת על הגותו של יאספרס, לעתים קרובות ללא עיגון באקספליקציה שיטתית של כתביו. כהדגמה למגמה השנייה עשויות לשמש עבודותיהם של סלאמון, היינמן, בולנוב, קניטרמאיר ואחרים.³¹ חשוב לציין שבספרות הנכללת בשתי מגמות אלה אין הידרשות מנקודת מבט פילוסופית לכתביו המוקדמים של יאספרס, שעסקו בתחום הפסיכיאטריה, והרעיונות שפותחו בפסיכולוגיה של השקפות העולם כמעט לא מוזכרים בה.³² חוץ מהנתק הבולט מכתבים מוקדמים אלה, המאפיין את רוב הפרשנויות הנכללות בשתי המגמות, נעדרת מהן ראייה אינטגרטיבית של יצירתו של יאספרס המעוגנת בניחוח של מכלול כתביו. עם זאת, על אף היקפה הרחב של ספרות המחקר המוחזקת בשתי המגמות שהוצגו לעיל, המעיד על העניין והאתגר שהציבה זו בפני מי שעסקו בה, דומה שקשה יהיה להתעלם מהעובדה שהגותו של יאספרס נשארה במידה רבה בשולי השיח הפילוסופי של העשורים האחרונים. לתופעה זו ניתן להציע כמה הסברים. הראשון נעוץ בדמותו ובהשפעתו הרבה של היידגר. כידוע היה יאספרס בן זמנו של היידגר, ושניהם נתפסו כמייצגי הזרם האקזיסטנציאליסטי הגרמני. הדומיננטיות שכבש היידגר עם הופעת ספרו "ישות וזמן" בשנת 1927, חמש שנים לפני הופעת פילוסופיה של יאספרס בשנת 1932, הקשתה מאוד על יאספרס וכן על פילוסופים אחרים בני הזמן לזכות במקום ובמעמד משל עצמם. אפילו הגותו של הוסרל, מורו של היידגר, נדחקה בהדרגה ממוקד השיח הפילוסופי בעוד זו של היידגר כובשת לעצמה מעמד וחשיבות שכבר אז היה קשה לערער עליהם, ואפילו כיום עודה עומדת במרכז העשייה הפילוסופית. זאת ועוד, בעוד יאספרס נאלץ להתמודד עם האיסור שהוטל על פרסום כתביו בגרמניה הנאצית, המשיך היידגר, שהצטרף למפלגה הנאצית, לפרסם את כתביו ולבסס את מעמדו בגרמניה בשנות שלטונה. דווקא בשנות השלושים וראשית שנות הארבעים, שבהן הגיעה יצירתו הפילוסופית של יאספרס לשיא בשלותה, נחסמה אפוא דרכו אל השיח הפילוסופי בן הזמן עוד לפני שעמדה הגותו לביקורת ולשיפוט.

לצד הסבר היסטורי-ביוגרפי זה, ניתן להצביע על הסבר אחר למעמדה השולי יחסית של הפילוסופיה של יאספרס. הסבר זה נעוץ בסגנון כתיבתו ובהנחות היסוד

31 ראו (בהתאם לרשימת הקיצורים שבסוף הספר): ארליך 1975; קליין; סמי; קונץ; אולסון 1979; טנן; סלאמון 1985; היינמן 1954; בולנוב 1942; קניטרמאיר.

32 יוצאים מכלל זה מחקריהם של טנן ושל ווקר (7-1).

שהושתתה עליהן הגותו. יאספרס נמנע במפגיע מלטבוע מושגים פילוסופיים מובחנים, ובפועל הניח לרעיונותיו ולמושגיו לשאוב את משמעותם מהקשר הכללי שבו הופיעו. גישה זו תרמה ישירות לאופייה הלא שיטתי של הגותו והקשתה להביע את רעיונותיו המורכבים ומעורפלים ממילא, רעיונות שלא אחת הותירו בקוראיו רושם שהם אינם נגישים לניתוח רציונלי.³³ מבחינה זו ניתן לטעון כלפי הפילוסופיה של יאספרס שהיא הטילה על קוראיה משימה שהוא עצמו לא הצליח בה: חשיפת המבנים הבסיסיים וגיבוש מושגי היסוד שהיא מעוגנת בהם. בכך החמיץ יאספרס במידה ניכרת את אחד האתגרים המרכזיים שניצבו בפניו כפילוסוף: להציג תבניות חשיבה או כלים יעילים שיסייעו בהתמודדות עם בעיות פילוסופיות גם מחוץ לגבולות הגותו שלו.³⁴ לפיכך מי שנטל על עצמו את האתגר להתמודד עם הגותו המורכבת של יאספרס נדרש לעקוב אחר התפתחותם של רעיונותיו ומושגיו לאורך כתביו ולגבש בעצמו את משמעותם הכוללת.

הפרשנות שאני מציעה בספר זה תבקש להתמודד עם אתגר חשיפת שלמותו של העולם שמתוכו יצר יאספרס – מראשית דרכו כפסיכיאטר צעיר ועד לשנות בגרותו המאוחרות כפילוסוף בעל גישה מקורית משל עצמו. הניתוח שלהלן מבקש למלא את החסר בספרות המחקר הקיימת על יאספרס, כלומר לבצע אקספליקציה פנומנולוגית אימננטית של כתביו ובה בעת לגבש פרשנות אינטגרטיבית של מכלול הנושאים הנדונים בהם – אך הוא לא יתנהל בחלל ריק. התפיסות והפרשנויות השונות המופיעות בספרות המחקר נתפסות במסגרת זו כחלק מהטקסט. לפיכך בפרשנות המוצעת בספר ובהארת מגוון פניה של הגותו של יאספרס אמעט להתעמת עמן ואבקש במידת האפשר להיבנות מהן כדי להציג פרשנות מקורית על הגות זו.³⁵ לשון אחר, הדיון בפרשנויות השונות להגותו של יאספרס יהיה חלק מפיתוחה של הפרשנות המוצעת במחקר זה להגותו של יאספרס. מובן מאליו שהביקורת על פרשנויות אלה אינה מתיימרת להציע את "המתודה הנכונה" לחקר יצירתו של יאספרס וודאי שלא לטעון שאין בלתה.³⁶

ז. מבנה הספר

אחרי פרק המבוא מחולק הספר לשלושה חלקים ובהם אחד-עשר פרקים: החלק

33 ראו למשל: פון רינטלן, עמ' 204; וולרף 1977; היינמן 1954, עמ' 65, 71; מדר, עמ' 58.

34 ראו הופמן, עמ' 95 ואילך. ראו גם: ליכטיגפלד 1981.

35 ספרות המחקר העכשווית העוסקת ביאספרס מתמקדת ברובה בסוגיות הקשורות להגותו ולפעילותו במה שכונה לעיל "התקופה השלישית", ולכן היא לא תידון בספר זה. כאמור המחקר שעוסק בהגותו הפילוסופית של יאספרס בשתי התקופות הראשונות להגותו, ובעיקר בזו השנייה, נכתב ברובו עוד בימי חייו, ועל כן ניתן לראותו גם כחלק מהשיח בן הזמן.

36 להרמנוויטיקה של "מדעי האדם" ראו: לוי, עמ' 199-200; שגיא 1991, עמ' 69-70,

הראשון, שבו ארבעה פרקים (ראשון עד רביעי), יעסוק באקספליקציה של העצמיות. בחלק זה יידונו הכתבים מהתקופה הראשונה וכמה מאלה של התקופה השנייה העוסקים בנושא העצמיות. תפיסת העצמיות המוצגת בחלק זה נשענת על מושגי "העצמי" (Selbst), "הנפשי" (Seelische) ו"הסובייקטיביות" (Subjektivität) שאפיינו את כתביו המוקדמים של יאספרס. החל מפילוסופיה פניו מושגים אלה את מקומם לטובת מושג ה"אקזיסטנציה" (Existenz). המחקר יבקש להאיר את התפתחות הגותו של יאספרס מתוך התחקות על שימושו במושגים אלה. בתוך כך ייבחן גם תהליך הרחבת מסגרת ההתפלספות מנקודת המבט הפתולוגית-פסיכולוגית בכתבים המוקדמים, לנקודת מבט פילוסופית שאפיינה את הכתבים בתקופה השנייה, שבה למעשה כונן יאספרס את פילוסופיית האקזיסטנציה שלו.³⁷

טענתי העיקרית בחלק זה היא שהמאמץ הפילוסופי להשיג אקספליקציה של העצמיות מושפע מדימוי סוליפיסטי שלה, אך בה בעת ניכרים בו גם ניסיונות להתמודד עם דימוי זה. השלבים הראשונים של יצירתו, בעיקר בתקופה הפסיכיאטרית ובמידה רבה גם בפסיכולוגיה של השקפות העולם, התאפיינו בדומיננטיות כמעט מוחלטת של ההבנה הסוליפיסטית של העצמיות, שהובילה במידה רבה להכפפה של נושאי הדיון השונים לשאלת הרלבנטיות להבנת העצמיות. ואולם הדיון בפרקים השלישי והרביעי מצביע על תהליך התגבשותה של תודעה ביקורתית של יאספרס על תפיסותיו המוקדמות והבנה של הקשיים העולים מהן. תודעה זו אפשרה ליאספרס לזנוח אחדות מהתובנות שאפיינו את יצירתו המוקדמת ובכך להכשיר את הקרקע לשילובם של מושגים פילוסופיים חדשים, שבאמצעותם חתר יאספרס לעגן את האקזיסטנציה בהקשר רחב יותר. הספר יבחן את השפעתם של הנושאים החדשים שנידונו בכתבים הפילוסופיים על תפיסת העצמיות.

החלק השני כולל פרק מתודולוגי מקדים, שלושה פרקים (חמישי עד שביעי) ופרק מסכם. בחלק זה יידונו שלושה מרעיונותיו הפילוסופיים המרכזיים והמקוריים ביותר של יאספרס – "התקשורת", "התולדותיות" ו"מצבי הגבול". רעיונות אלו, שאותם אני מגדירה "מנגנוני מעבר", יוצגו ככלים מרכזיים שסייעו ליאספרס לחלק את תפיסת העצמיות מהשפעת הדימוי הסוליפיסטי שליווה את הדיון בה עד לשלב הופעתם של רעיונות אלה. שלושת הרעיונות האלה, שנידונו בעיקר בהבהרת האקזיסטנציה, סייעו להרחיב ולהעמיק את תפיסת העצמיות. כמו כן, רעיונות אלה פתחו בפני

37 יאספרס, בדומה לפילוסופים אחרים שנמנו עם הזרם הפילוסופי המכונה "אקזיסטנציאליזם", העדיף להשיל הגדרה זו מעל הגותו. את המונח "פילוסופיית האקזיסטנציה" (Existenzphilosophie) טבע לראשונה פריץ היינמן, שנחשב לאחד החוקרים הגרמנים החשובים של זרם זה עוד בשנות התהוותו, בספרו "דרך חדשה של הפילוסופיה" (1929). בספרו המאוחר והבשל יותר (ראו לעיל הע' מס' 9), דן היינמן באפיונים שעל בסיסם ניתן לשייך את הפילוסופיה של יאספרס לזרם זה ונדרש לייחודה ביחס להוגים אחרים הנכללים בו. ראו היינמן 1954, עמ' 11-32.

יאספרס אופקים חדשים ששימשו בסיס לכינונו של ציר התפלספות חדש בהגותו שכוון לאקספליקציה של ההוויה.

החלק השלישי שבו ארבעה פרקים (שמיני עד אחד-עשר), יעסוק באקספליקציה של ההוויה המבוססת כולה על הכתבים שנכללו בתקופה הפילוסופית. גם במסגרת זו הוסיף יאספרס לדון בעצמיות, ואולם ההתפתחויות שאפיינו אותה, בראש ובראשונה ההתרחקות מהסוליפיזם, דחקו אותה מן המרכז לטובת דיון במושגי ה"הוויה" (Sein) וה"טרנסצנדנציה" (Transzendenz). המניע הראשון לדיון בשאלת ההוויה ולבקשת הטרנסצנדנציה אמנם הוצג כשייך לאקזיסטנציה, ואולם היא חדלה לתפקד כאבן בוחן של הנושאים השונים שעלו בהגותו של יאספרס.

אסיים בהערה הנוגעת לסגנון הכתיבה. הבחירה במתודה פנומנולוגית המבצעת אקספליקציה אימננטית של הטקסטים המקוריים מובילה, כמעט באופן בלתי נמנע, לסגנון המאניש את המושגים השונים הנידונים בו. מובן מאליו שסגנון זה אינו משנה את העובדה שמדובר במושגים מופשטים.